

Storskraken hör till de vanliga dykänderna i Kristinestad. –Foto: Hans Hästbacka.

Skärgårdsfåglar i Kristinestad – inventeringen 1995.

Sommaren 1995 inventerade jag tillsammans med min fru, Leena, de sydligaste delarna av OA:s skärgårdar dvs. den i Kristinestad. Mål för inventeringen som utfördes på uppdrag av de kommunala myndigheterna var både växter och fåglar, och därutöver dessutom övriga naturvärden. Av denna utredning trycktes sedan en rapport (Byholm & Byholm 1996) som finns att tillgå från Kristinestads stad. I denna artikel presenterar jag dock endast uppgifter angående fågelriket.

Trots att skärgårdsfågelforskningen i Finland har mycket gamla anor med uppgifter tillgängliga från början av detta sekel (se Hildén & Hario 1993 för referenser) har de sydligaste delarna av Södra Österbottens kustremsa av någon orsak fallit utanför de flesta fågelkarteringar.

Endast mindre utredningar har gjorts för att beskriva Kristinestads skärgårdsfågeluppsättning, och egentligen bara en artikel skriven av Göran Nordström (Nordström 1951), som samtidigt är en av de första artiklarna rörande skärgårdsfåglar i staden, ger en åtminstone någorlunda tydlig bild över förekomsten av olika arter på området. Denna utredning hänför sig emellertid endast till de nordligaste delarna av det nutida Kristinestad (stamstaden) och således kan man säga att skärgården i hela sin längd från gränsen mot Närpes i norr till längränsen i söder före vår räkning var mer eller mindre obrutet land.

Naturligtvis har det dock gjorts andra utredningar över områdets skärgårdsfåglar (se bla. Klockars 1943, Lundberg 1978, Haldin 1988, Hästbacka 1985 och Veijalainen 1996), men dessa har alla endast koncentrerat sig på någon enskild art, täckt vissa delar av skärgården, eller varit mera allmängiltigt inriktade, och ger inte läsaren en god helhetsbild av de i stadens skärgård förekommande fågelarter och individantal.

Skärgården i Kristinestad är till sin karaktär mycket omväxlande och allt ifrån igenväxande åmynningar via stora skogsholmar till karga utskärsgrynnor finns representerade. Trots denna är själva bältet av öar och skär i regel ytterst smalt, i medeltal endast ca. 2 kilometer brett, och zoneringsen av skärgården uppvisar inga tydliga drag. Således saknas mellanskärgårdszonen sgs. överallt och ibland börjar havszonen direkt vid fastlandskusten. Längden av kustremsan i nord-sydlig riktning är ca. 40 kilometer, med Närpes och Storön i norr och Sastmola (Merikarvia) och Skvalberget i söder.

Undersökningsområde och inventeringsmetoder

Undersökningsområdet omfattar största delen av Kristinestads skärgård, och i fågelkarterings syfte inventerade vi sammanlagt 110 objekt (av 117 totalt), huvudsakligen skär och öar, men även havsvikar och fjärdar. Däremot lämnades sgs. hela fastlandsremsan utanför inventeringen med den motiveringen att de häckande paren skärgårdsfåglar där är få och dessutom är fastlandsremsan till största delen fullt utbyggd med sommarstugor. Fastlandet är således både mindre intressant och mindre skyddsvärt ur naturskyddssynpunkt sett. Även de största skogsholmarna samt ett fåtal mindre skär lämnades okontrollerade. Detta är naturligtvis en felkälla som bör tas i beaktande, då vissa arter (tex. drillsnäppa) säkerligen förekommer i stora mängder just på sådana områden. De flesta (47 st.) inventerade områden var mindre (<3 ha) trädlösa skär med ytterkärgårdskaraktär, men även skär av samma storlek med drag av innerskärgård (14 st.) gick igenom. Därutöver inventerade vi 36 större, dels trädbevuxna, holmar (3-7 ha) både i havsbandet och närmare land. Ytterligare gick vi även igenom 7 st. större holmar (>7 ha), av vilka de flesta var skogsklädda. Slutligen räknades fåglar också i sammanlagt 13 havsvikar och flador, samt i Härkmerifjärden. För en exakt lista över de inventerade holmarna och vikarna, deras växtlighet och andra områdeskaraktäristika se Byholm (1996), Byholm & Byholm (1996).

Själva taxeringarna utförde vi i två omgångar, den första i början av maj (4.5.-11.5.) och den senare i början av juli (4.7.-10.7.). Taxeringsmetoderna var av tre huvudtyper:

1. Taxering från båt
2. Boräkning
3. Punkttaxering

Båttaxeringsmetoden var den som vi använde oss av mest, dels eftersom denna är snabb och dels därför att den dessutom lämnar fåglarna mer eller mindre ostörda. Direkta boräkningar utförde vi endast på några större holmar som inte var lämpade för båttaxering, men även på åtta kontrollholmar där vi uppskattade det via båttaxeringsmetoden uppkomna medeltalets medelfel. Med medeltalets medelfel avses skillnaden mellan det verkliga antalet bon på en holme, som alltså klarades med direkt boräkning, och det motsvarande antal bon som uppskattats via båttaxeringsmetoden. Korrigering av det uppskattade parantalet utfördes endast i kolonier som innehöll mera än 10 vitfågelpar. En annan felkälla i materialet är tidpunkten för taxeringarna, som inte var optimal i alla fall (tex. för svärtans del). I havsvikarna och i fladorna använde vi oss av punkttaxeringsmetoden. För mera fakta angående metodiken se Andersson och Staav (1981), Koskimies och Väisänen (1991) och Byholm (1996).

Skärgårdsfågelsamhällets sammansättning

I inventeringsområdet påträffade vi sammanlagt 93 häckande fågelarter (Byholm & Byholm 1996), av vilka vi räknade det totala antalet par för 52 (tabell 1). Utöver dessa totalt 93 häckande arter sommaren 1995 samlade vi även in uppgifter om fågelfaunan under tidigare år, av vilka vi dock inte registrerade några par under själva inventeringsåret (tex. dalripa (*Lagopus lagopus*) och den sydliga rasen av kärrsnäppa (*Calidris alpina schinzii*)). Om även dessa mfl. oregelbundna häckningsarter tas med i beräkningarna kommer det totala antalet häckande arter på de inventerade områdena att uppgå till 139. Av dessa har dock några med all sannolikhet försvunnit (tex. den sydliga kärrsnäppan), och andra har inte med säkerhet kunnat konstateras häckande på området i fråga (tex. rördrom, som-margylling och höksångare). För en sammanfattning över de på området påträffade häckfåglarna se bilaga 1.

Av de mera ingående studerade 52 skärgårdsfågelarterna (tabell 1) hittade vi totalt 4575 par, av vilka artgrupperna måsar (2022 par, sex arter), dykänder (1359 par, sju arter) och tärnor (515 par, tre arter) tillsammans utgjorde 85% av hela skärgårdsfågelsamhället. Av måsarna och tärnorna häckar de allra flesta paren i kolonier, var av flertalet finns belägna litet längre ut i skärgården. Antalet kolonier närmare fastlandskusten är få, men tex. på Racklet, beläget endast några hundra meter utanför Skaftungs Västra ändan, finns både en större fiskmå- och skratmåskoloni. Alla silvetärnekolonier är belägna på karga grynnor med ytterskärgårds-karaktär, medan största mängden av fisktärnorna påträffas häckande på frodigare skär närmare fastlandskusten.

Av dykänderna häckar det stora flertalet, ss. viggan, svärtan och ejdern, i eller i närheten av vitfågelkolonierna, medan tex. knipan och storskraken lika gärna häckar för sig själva. Normalt gäller ju regeln att närvaron av måsfåglar och tärnor ger andfåglarna ett visst skydd mot rovdjur, emedan vitfåglarna försvarar sina kolonier flitigt (bla. Merikallio 1929, Durango 1954, Hildén & Hario 1993, von Numers 1995), men eftersom knipan och storskraken båda häckar i håll, holkar och andra hålligheter vilka ger bra skydd mot de flesta rovdjur uppvisar de inga tecken på att dra sig till vitfågelkolonier (von Numers 1995).

Arter tillhörande andra artgrupper är förhållandevis få, men nödvändigtvis ändå inte typiska arter för skärgården. Till denna kategori hör tex. många vadare och gäss, av vilka många arter, tex. grågåsen, roskarlen och strandskatan defacto knappast påträffas annanstans än längs havskusten (bla. Hyytiä mfl. 1983, Hildén & Hario 1993). Utöver dessa i parantal dominerande och/eller övriga typiska skärgårdsarter påträffas dock även några mindre vanliga fåglar häckande i Kristinestads skärgård.

Tabell 1. Häckfåglar i de i Kristinestads skärgård sommaren 1995 undersökta områdena (par sammanlagt). Vattenrallens och småfläckiga sumphönans parantal avser ropande hanar. Efter varje art finns en bokstavskod som anger felmarginal i parantalet, samt hur lätt i frågavarande arts parantal kan uppskattas.

Art	Par	Noggrannhet	Art	Par	Noggrannhet
fiskmås	832	ll	grågås	32	s
skrattmås	599	ll	strandskata	31	l
ejder	591	ll	kråka	29	l
vigg	441	ll	tobisgrissla	23	l
silvertärna	356	ll	bergand	21	l
gråtrut	351	ll	gråhakedopping	20	s
fisktärna	149	l	svarthakedopping	19	s
silltrut	118	l	stjärtand	18	s
knipa	101	ss	drillsnäppa	17	sss
småskrake	84	ss	enkelbeckasin	15	sss
storskrake	82	ss	labb	12	s
dvärgmås	82	l	gravand	12	s
gräsand	78	sss	storspov	10	e
skäggdopping	68	s	stenskvätta	10	e
knölsvan	63	e	skröntärna	10	e
roskarl	57	ll	större strandpipare	9	e
kricka	56	ss	skärpiplärka	6	s
rödbena	49	l	småfläckig sumphöna	5	l
backsvala	47	ss	trana	4	e
skedand	42	s	sångsvan	3	e
kanadagås	40	e	brun kärnhök	2	l
havstrut	40	e	vattenrall	2	l
svärta	39	s	grönbena	2	e
bläsand	36	ss	tofsvipa	2	e
sothöna	36	l	snatterand	1	s
sädesärta	35	ss	storlom	1	e
			sammanlagt:	4575	

- l arten är lätträknad, felmarginal 1-4 par
 ll arten är lätträknad, felmarginal 5-10 par
 s arten är svårträknad, felmarginal 1-4 par
 ss arten är svårträknad, felmarginal 5-10 par
 sss arten är mycket svårträknad, felmarginal 11-20 par
 e parantalet är exakt

Artpresentationer

De nedan mera ingående presenterade arterna utgör endast ett urval av de på området häckande arterna. Alla nämnda parantal är minimivärden (se även tabell 1). Alla på de inventerade områdena påträffade häckande fågelarter finns listade i bilaga 1. För mera ingående presentation av flertalet skärgårdsfågelarter se Byholm (1996).

Måsar och labb

Kristinestads skärgårds vanligaste artgrupp är som redan tidigare nämnts alltså måsfåglarna (Laridae); i denna grupp finns således även de talrikaste arterna. Av alla arter är fiskmåsen med sina 832 par Kristinestads vanligaste skärgårdsfågel. På grund av artens höga parantal och genom att en del av stammen häckar som enskilda par är det sannolikt att några par förblev oupptäckta. Trots detta har skratmåsen, med sina 599 par och andra plats i parstatistiken dock långt kvar förrän den kommer upp i samma kategori som fiskmåsen. Då skratmåsen under senare år dessutom kraftigt minskat i antal i skärgården i Kristinestad (muntlig information av Carl-Anders Lundberg), har den knappast någon möjlighet att hota fiskmåsens ställning som nummer ett. Av de andra måsfåglarna är gråtrutten med sina 351 par Kristinestads skärgårds sjätte vanligaste fågel, medan silltrutten med sina 118 par hamnar på plats nummer åtta i parantalsstatistiken.

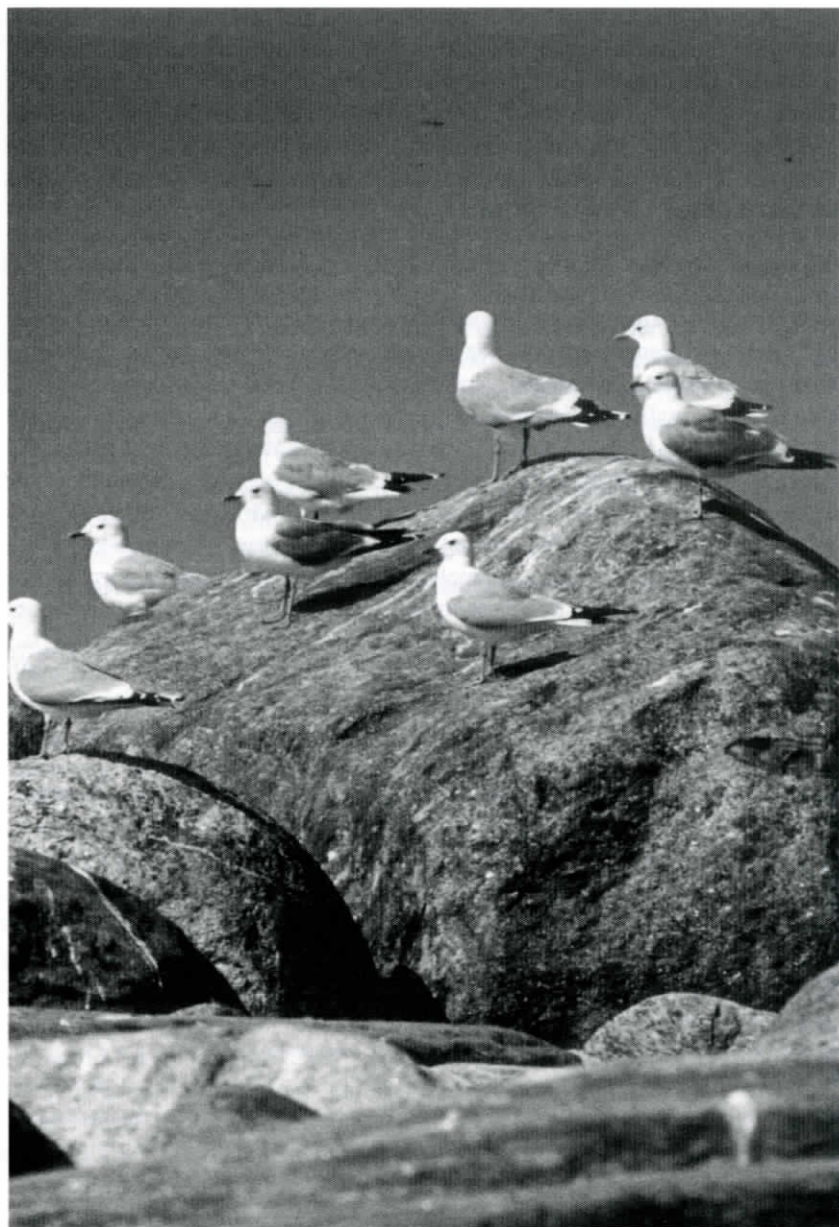
Silltrutten som under det senaste decennierna minskat kraftigt inom största delen av sitt finländska utbredningsområde (bla. Hildén & Hario 1993), var ännu under 1970-talet Kristinestads vanligaste trut (muntlig information av Carl-Anders Lundberg). Nu talar dock siffrorna ett annat språk, och beaktar man ungprouktionen ser situationen om möjligt ännu dystrare ut. I den sydliga delen av Kristinestad verkar det gå allra sämst: dålig ungprouktion och eventuell predation av mårhund var orsak till den ytterst dåliga häckningsframgången i den största 30-pariga kolonin. Sommaren 1995 hittade vi i denna koloni endast nio levande ungar (kontroll skedde 10.7.1995). Sommaren 1996 (kontroll 28.6.1996) var situationen ännu sämre. I kolonin som nu märkvärdigt nog hade ett ordentligt högre parantal (37 par) hittades inte en endaste levande unge! Däremot var antalet söndriga ägg och döda ungar uppseendeväckande. Med kännedom om det låga antalet ungar hos silltrutarna i kolonin under de två senaste somrarna måste förklaringarna till kolonitillväxten mellan år 1995 och 1996 sökas på annat håll än via god ungprouktion i den egna kolonin. Eventuellt har häckningen lyckats bättre i början av 1990-talet och nu skulle de ungar som uppnått könsmognad ha återvänt för att häcka i hemkolonin. Denna teori kan inte uteslutas, men en annan förklaring, som också stöds av andras resultat, är att silltrutarna härstammar från okända domäner. Denna slutsats har Pahtamaa

(1995) som studerat situationen i Kvarken kommit fram till – den egna ungrproduktionen förklarar inte det allt till trots ökande parantalet i silltrutskolonierna.

En ökning av parantal, ett fenomen som längs den österbottniska kusten i sig endast konstaterats de ca. senaste fem åren, har förutom i Kvarken också setts i Jakobstadstrakten (Wistbacka 1994, 1997). Bortsett från uppföljningen av ungrproduktionen i kontrollkolonin, har inte övriga silltrutskolonier i Kristinestad undersökts i ungrproduktionssyfte. Ungrproduktionen kan i dessa emellertid tänkas vara bättre åtminstone om ungar får vara i fred för landrovdjur. I Jakobstadstrakten där ungrproduktionen noggrant utretts har ett par silltrutar under perioden 1992-1996 i medeltal producerat mellan 0,93 och 1,6 ungar per påbörjad häckning (Wistbacka 1994, 1997), med en klart ökande trend i medeltalet mot slutet av tidsperioden. I Jakobstad, men även i Kvarken, har silltruten alltså tydligt ökat i antal (Pahtamaa 1995, Wistbacka 1994, 1997), och även ungrproduktionen verkar vara bättre än i sydligaste Kristinestad. Intill Kristinestads gräns i södra Närpes går utvecklingen i samma riktning som norröver med växande kolonier och bättre ungrproduktion än för tex. 10 år sedan (egna observationer, muntlig information av Carl-Anders Lundberg), och i åtminstone de norra delarna av Kristinestad kan utvecklingen tänkas ha gått i samma positiva riktning. Det förblir dock ännu oklart om den på många håll konstaterade bättre ungrproduktionen räcker till för att förklara all kolonitillväxt längs den långa österbottniska kusten.

Bättre än för silltruten går det för glädjande nog för havstruten, som under de senaste decennierna klart ökat längs hela Finlands kust (Hildén & Hario 1993), och vi räknade i Kristinestad sammanlagt 40 par. Antalet har kraftigt ökat sedan 1970-talets början, då havstruten var en betydligt mer ovanlig syn i Kristinestad (muntlig information av Carl-Anders Lundberg).

Den sjätte och samtidigt den minsta arten, dvärgmåsen, som för det mesta förknippas med igenväxande och frodiga insjöar häckade även den i de undersökta områdena. De häckande paren som i det totala uppgick till 82 fanns alla häckande på låga, ganska frodiga grynnor tillsammans med andra måsar, tärnor och flera övriga skärgårdsfåglar. Det stora flertalet av alla par häckade i en stor ganska ren dvärgmåskoloni med 50 par, medan resten av paren var utspridda i tärn- och andra måskolonier runt om i staden. Häckningsframgången i den stora kolonin var dock svag och största delen av häckningarna spolerades (muntlig information av Kari Korhonen). Dvärgmåsen är relativt ny som häck-fågel längs havskusterna (Hildén & Hario 1993) och kasten i parantalet på ett och samma område från ett år till ett annat kan vara stora. Således fanns det endast rester kvar av den stora dvärgmåskolonin sommaren 1996, paren var nu mindre än fem.

Fiskmåsen är den vanligaste skärgårdsfågeln i Kristinestad. – Foto: Hans Hästbacka.

Labben, den till sitt utseende måslika havsfågel (om man bortser från färgen!), var liksom havstruten tidigare hårt eftersatt av skärgårdsbefolkningen, och paren i Kristinestad var tidigare ytterst få (Nordström 1951, Lundberg 1978, Hyytiä mfl. 1983). Under senare tid har labben emellertid ökat, och vi räknade 1995 totalt 12 par. Sommaren 1996 etablerade sig ytterligare tre nya par, den positiva utvecklingen verkar alltså fortsätta. Som en parentes kan nämnas att på ett land häckade 1996 hela tre par.

Tärnor

Antalet par tärnor på inventeringsområdena var som redan tidigare nämnts totalt 515. Det stora flertalet av dessa är silvertärnepar (356 par), medan fisktärnan (149 par) kommer på andra plats, och den hotade och sällsynta skrântärnan med sina 10 par på tredje och sista plats. Silvertärnorna häckar i Kristinestad normalt i ganska små 10-12 pars kolonier, och den största kolonin innehöll endast 30-talet par. Alla silvertärnkolonier finns på litet kargare och mera exponerade skär än de av fisktärnan prefererade skären. Antalet silvertärnor i Kvarken (Hildén mfl. 1995) är med sina 2767 par betydligt fler än paren i Kristinestad. Det i Kvarken inventerade området är emellertid till sin areal mångfalt större än den skärgård vi gick igenom, och detta torde till en stor del förklara dess rikligare silvertärneförekomst. Fisktärnan förekommer däremot mycket fåtaligt (43 par) i Kvarken (Hildén mfl. 1995), och Kristinestads stam på 149 par är nästan trefalt större än i det norröver inventerade området. Att Kristinestads fisktärnestam befanns vara av denna storlek var en glädjande överraskning. Orsakerna till varför det i vårt undersökningsområde relativt sett finns en nästan trettiofalt större fisktärnestam än i det undersökta området i Kvarken kan bero på flera faktorer. En förklarande faktor är att området som undersökts i Kvarken är mycket maritimt. Då silvertärnan föredrar öar i den yttre delen av skärgården, så påträffas fisktärnan normalt närmare fastlandet (tex. von Haartman mfl. 1967-72, von Numers 1995). Det är alltså troligt att de flesta av Kvarkens fisktärnor finns häckande närmare land utanför det taxerade områdets gränser, medan största delen av områdets silvertärnor finns på det i yttre havsbandet inventerade området. Vi inventerade både maritima och mera fastlandspreglade öar (Byholm & Byholm 1996), och fann att största delen av fisktärnorna som sig bör fanns i inre delarna av skärgården. En annan förklaring som bör tas i beaktande är att Kristinestads skärgård helt enkelt är ytterst viktig för fisktärnan. Denna tanke stöds av att de 149 fisktärnsparen utgör hela 43% av hela det för Bottenhavet uppskattade beståndet vilket endast är 350 par (Hildén & Hario 1993). Fakta är också att fisktärnan så nära Kristinestad som i Närpes är en mindre sällsynthet, och den av mig enda kända större rena fisktärnekolonin med ca. 20-25 par i början av 1980-talet försvann mot slutet av samma decennium. Fisktärnekolonier

torde emellertid finnas på av mig okända platser även i Närpes skärgård. Fastän det estimerade antalet par fisktärnor i Hildén & Harios (1993) förnämliga bok på basen av vår inventering med största sannolikhet kan sägas vara underestimerat, kommer man knappast ifrån att Kristinestads skärgård, och speciellt då de inre delarna i Skaftung trakten, är ett mycket viktigt fäste för fisktärnan (se även Byholm 1996). Silvertärnan har enligt Carl-Anders Lundberg tydligt minskat i antal inom området de senaste åren, och åtminstone både 1995 och 1996 var häckningsresultatet ytterst svagt. Den dåliga ungproduktionen torde kunna förklaras av det dåliga vädret. Försommaren i Kristinestad var under de båda åren ovanligt blåsig och kall, och då jaktmöjligheterna för silvertärnan vid långvarig blåst torde försämrats p.g.a. uppgrumling av vattnet (småfiskar är svåra att se i det grumliga vattnet) så uppstår det problem vid födoanskaffningen åt ungarna. Som stöd för denna teori kan nämnas att största delen av ungarna dog av undernäring, och i vissa kolonier kom endast ett fåtal ungar på vingarna. Kan den längs våra kuster tilltagande eutrofieringen, med algblomning och grumligt vatten som följd, även den ha ett finger med i spelet?

Den hotade skräntärnan finns även den förhållandevis talrik i Kristinestad. De tio paren häckar alla som enstaka par jämnt spridda längs hela den undesökta kustremsan. Några av dessa par var från tidigare okända, men knappast ändå nytillkomna.

Svanar, gäss och änder

Bland denna brokiga grupp av fåglar, i jägarkretsar ofta sammanslagna till en grupp, sjöfåglar, finns det ett stort antal arter representerade i Kristinestad. Här presenterar jag endast några av de mera typiska eller ovanligare arterna. För en fullständig beskrivning se Byholm (1996).

Knölsvanen hittades med hela 63 par, varav 51 häckande och 12 icke-häckande ungpär. Knölsvanen var därmed den talrikaste bland de storväxta skärgårdsfåglarna. Knölsvanen har liksom kanadagåsen (40 par) och grågåsen (32 par) tilltagit i antal under de senaste tio åren, och knölsvansstammen i Kristinestad torde så småningom börja bli mättad. För detta talar det faktum att knölsvanen på två skär, båda <1 ha till sin areal, häckade med två respektive tre par på en och samma holme. Då knölsvanen normalt är mycket aggressiv i sitt beteende gentemot artfränder, är förekomsten av flera par på samma skär en mycket ovanlig förekomst. Sångsvanen fanns med tre par, alla i flador. Den vitkindade gåsen häckade 1994 med ett par i kommunen, en ungpär sågs i stadens norra delar (muntlig information av Carl-Anders Lundberg), men hittades inte av oss häckande under inventeringsåret 1995, trots att den enligt uppgift ändå torde ha funnits på området (muntlig information av Ari Veijalainen). År

1996 fanns det igen tecken på häckningsaktivitet på samma område som tidigare. Många ställen i Kristinestad är lämpliga för arten, och får den vitkindade gåsen bara tid på sig så torde stammen bli både bofast och större.

Bland dykänderna finns det två arter som dominerar fram om alla andra, nämligen ejdern (591 par) och viggen (441 par). Ejdern hade sommaren 1995, liksom även 1996, ytterst dålig ungpåproduktion och då dessutom Kristinestads tidigare största enskilda koloni, som i slutet av 1980-talet enbart den innehöll kanske 200 par (muntlig information av Kari Korhonen), med högsta sannolikhet utsattes för angrepp från mårhund eller något annat fyrfota landdäggjur kan det sägas gå dåligt för ejdern i Kristinestad. Under inventeringsperioden 1995 fanns det i detta forna ejderparadis endast 30 par kvar. Även på andra håll i staden, tex. Gåsgrund (egna observationer) har stammen något minskat sedan 1980-talet. Orsakerna till den dåliga ungpåproduktionen kan naturligtvis bero på naturliga fluktuationer, för vilka ejdern ju är känd. Det att närmare 600 häckningar 1995 endast producerade några tiotals ungar är ändå oroväckande. Sommaren 1996 var inte bara i Kristinestad katastrofal för ejderns del, utan i hela Östersjön. Längs ejderns hela utbredningsområde i Finland från Kotka, via Skärgårdshavet och Åland upp till ejderns nordligaste förekomstplatser i Kvarken sågs knappast några ungar äldre än två veckor i livet (information plockad från bla. från Internets lintuverkko, se också notis i Finlands Natur 1/1997, Göran Andersson). Även i Estland och mångenstädes i Sverige var situationen den samma. Sommaren 1997 var som tur var ett gott ejderår i stora delar av Östersjön, och fler ungar än på många år sågs tex. i Hangö trakten (muntlig information Mikael Kilpi och Markus Öst). Situationen i Kristinestad förblev tyvärr outhärdad. Fastän 1997 även i Kristinestad skulle ha varit ett lyckat år har ejderstammen totalt sett dock minskat på stadens vattenområde. Ejdern har även konstaterats minska i östra Finska viken under de senaste åren (Hario mfl. 1992, Kilpi & Öst 1995) och här har den minskande trenden redan varit gällande under en lång tid (Hario mfl. 1992). Utvecklingen i Kristinestad är dock oroväckande speciellt om man tar i beaktande att ejdern annanstans vid Bottenhavets kuster ökar i antal (muntlig information av Martti Hario).

Övriga dykänder som påträffades var knipa (101 par), småskrake (84 par), storskrake (82 par), samt de hotade arterna svärta (39 par) och bergand (21 par). Svärtans antal är med sina endast 39 par oroväckande lågt, då skärgården i många hänseenden ändå kunde rymma många fler. Arten har på många håll minskat de senaste åren (Hildén & Hario 1993), och man kan bara hoppas att den negativa utvecklingen stannar. Trots att berganden i Kristinestad är på gränsen till sin sammanhängande utbredning i Kvarken-området, med största delen av OA:s par norröver (Veijalainen 1996), så torde det vara klart att arten även inom Kristinestad avtagit i antal de senaste årtiondena (Lundberg 1978). Brunanden hittades inte

häckande i skärgården, men har tidigare bla. påträffats i Norrfjärden (Lundberg 1978).

Bland simänderna hittade vi sju av Finlands åtta arter på området. Den vanligaste var gräsanden (78 par), följd av krickan (56 par), skedanden (42 par) och bläsanden (36 par). Till de ovanligare arterna hör stjärtanden (18 par), samt de exotiska arterna gravand (12 par) och snatterand (1 par). På basen av vår inventering torde det stå klart att Kristinestads skärgård för gravandens del är det viktigaste delområdet inom OA. Kristinestads 12 gravandspår utgör nästan hälften av det för Bottenhavet totalt uppskattade 25 paren (Hildén & Hario 1993). Trots att detta parantal med all sannolikhet har uppskattats för lågt, är de sandiga och hedartade öarna i Kristinestads sydligare delar utan tvivel av mycket stor betydelse för denna kanske Kristinestads mest särpräglade fågel. Det var även på en av dessa gravandsöar som det enda snatterandspåret påträffades. Årtan verkar numera saknas på området, men har tidigare påträffats åtminstone här och där (Lundberg 1978).

Vadare

Av denna artgrupp förekommer det 11 häckande arter på vårt undersökningsområde. Dessutom har både sydlig kärrsnäppa och med all sannolikhet även mosnäppa varit bosatta på området tidigare, men är nu båda försvunna (Veijalainen 1992, 1996, von Haartman mfl. 1963-72). Den mindre strandpiparen och brushanen förekom båda ännu på 1970-talet (Lundberg 1978), men verkar nu även de ha försvunnit ur områdets häckfågelfauna. Av de elva nu häckande arterna räknade vi inte exakt parantal för "skogsarterna" skogssnäppa och mor-kulla, och även det av oss räknade antalet drillsnäppspår (17 par) är pga. taxeringssvårigheter med all sannolikhet oexakt. Antalet par torde i verkligheten vara betydligt större. De på mossar och kärr hemmahörande arterna enkelbeckasin och grönbena påträffades med 15 respektive 2 par. Speciellt enkelbeckasins parantal är svårt uppskattat, och paren kan gott vara många fler. Även tofsvipan påträffades med två par.

Av de egentliga skärgårdsvadarna är roskarlen (57 par) den vanligaste följd av rödbenan (49 par) och strandskatan (31 par). Vadarna har allmänt taget under senaste år avtagit i antal längs de finska kusterna, och endast strandskatan har klart ökat sin numerär (Hildén & Hario 1993). Vid jämförelse med Lundberg (1978) kan samma trend konstateras för Kristinestad; roskarlen och rödbenan har minskat, medan strandskatan aningen tilltagit. I skärgården påträffades även storspoven (10 par), samt den i Vasa län hotade större strandpiparen (9 par). Sommaren 1996 kunde jag även registrera ett tionde större strandpiparpär. Trots att större strandpiparen bla. i Kvarken starkt avtagit de senaste decennierna (Hildén mfl. 1995, Pahtamaa 1991), verkar Kristinestads lilla stam ha klarat sig

relativt bra, trots ett aningen lägre parantal än jämfört med 1970-talet (se Lundberg 1978). På 1970-talet förekom större strandpiparen på många flera platser än vad nu är fallet och numera är många av de dåtida häckningsplatserna igenväxta i och med upphört bete på strandängarna. Den större strandpiparen har alltså minskat i antal av samma orsak som den numera försvunna sydliga kärrensäpnan.

Lommar, doppingar och sumphöns

Arter i dessa artgrupper kan inte benämnas skärgårdsfåglar i dess rätta bemärkelse även om representanter från alla artgrupper påträffas i de inventerade områdenas häckfågelfauna. Storlommen häckar normalt inte i skärgården, och således saknades den på havssidan. Det enda paret fanns i den insjölika Härkmerifjärden. Här finns även enda förekomsten av gråhakedopping. Antalet par gråhakedoppingar är i Härkmerifjärden (20 par) troligen ett av Finlands tätaste i förhållande till områdets areal. Härkmerifjärden uppvisar även Kristinestads största skäggdoppingspopulation (25 par), men arten finns även häckande på många ställen i skärgården, och beståndet uppgår totalt till 68 par. Svarthakedoppingen påträffas även den i skärgården (19 par), sgs. alla i små vikar eller flador. Av sumphönsen är det endast sothönan med sina 36 par som kan kallas något så när vanlig. Härkmerifjärden är även sothönans starkaste fäste, men ett bestånd finns även i Norrfjärden alldeles i Kristinestads centrum. De båda övriga sumphönsen småfläckig sumphöna (5 ropande hanar) och vattenrall (2 ropande hanar) påträffas båda i Härkmerifjärden och i Lappfjärdsåmynning. Den småfläckiga sumphönan påträffas även annanstans vid stadens insjöar.

Övriga fågelarter

Utöver de ovan presenterade artgrupperna förekommer det i Kristinestads skärgård även några rena skärgårdsfåglar tillhörande andra fågelfamiljer. Tobisgrisslan förekom relativt sparsamt (23 par), och koloniernas antal och storlek har tydligt minskat sedan naturinventeringens dagar på 1970-talet (Lundberg 1978). Då fanns även tordmulen med något enstaka par, men den har nu helt försvunnit. Minken och andra fyrfota rovdjur har med all sannolikhet åtminstone delvis varit orsaken till tobisgrissleminskningen. Den enda rena skärgårdstättningen, skärpiplärkan påträffades sällsynt (6 par), medan arter ss. backsvala, sädesärta, ängspiplärka, kråka och stenskvätta påträffades mera allmänt. Ingendera av dessa är utpräglade skärgårdsfåglar, men speciellt backsvalan påträffas i Kristinestad säkrast på mindre skär i den yttre skärgården där den häckar under platta stenar. Normalt förekommer ju backsvalan häckande i sandtag och

åbrinkar. Dalripan är numera ytterst fåtalig i skärgården, men enstaka fåglar påträffas vid Sideby udd, och några individer sågs på Storgrund 1994 (Byholm 1994). På stadens mossar påträffas den mera allmänt (Lillandt 1988). I de större havsvikarna påträffades även brun kärrhök (2 par) och trana (3 par). Blå kärrhök, jorduggla och varfågel har tidigare häckat vid Lappfjärds åmynning (Lundberg 1978), men häckning har inte kunnat konstateras under senare år.

Lappfjärds åmynning är även i fråga om andra sällsyntare häckfåglar den mångsidigaste platsen. Åmynningen med dess strandskogar är tex. det enda området där stjärtmesar påträffas något så när regelbundet under häckningstiden, även om häckning inte kunnat konstateras på 1990-talet. Vid åmynningen har även den i västra Finland ovanliga sommargyllingen flerstädes hållit revir. Åmynningens största raritet torde emellertid vara gyllensparven, tex. år 1990 observerades två sjungande hanar, varefter den emellertid hållit sig borta. Bland övriga ovanligheter i de undersökta områdena kan nämnas rördrom som flere år hörts i Härkmerifjärden.

Sammanfattning och tack

Förutom dessa ovan presenterade arter påträffas ett stort antal andra häckfåglar på de undersökta områdena (bilaga 1), och fågelfaunan är minst sagt riklig längs Kristinestads kust. Trots att många negativa förändringar i artsammansättningen ägt rum under de senaste två decennierna, med bla. lokalt utdöende av brushane, mosnäppa, sydlig kärrsnäppa och tordmule, har skärgårdsfågelfaunan i många andra hänseenden blivit rikare. Andra arter ss. dalripan, silltrut och skrattmåsar har dock även de decimerats, men tex. havstruten, gråtruten och labben har tydligt ökat. Nya arter är tex. knölsvan, vitkindad gås och gravand. Skärgården i Kristinestad är trots sin begränsade areal i många hänseenden en av de rikaste i Finland. Parantalet är för de flesta arter betydligt lägre än jämfört med närområdet Kvarken (Hildén mfl. 1995), men artantalet är ovanligt högt. Även antalet hotade och fåtaliga arter är högt.

Utän muntlig information från Carl-Anders Lundberg skulle innehållet i denna artikel vara betydligt mera bristfällig, och till honom samt Kari Korhonen vilka gett mig värdefull information vill jag rikta ett varmt tack. Via Kari Korhonen har jag haft möjlighet att gå igenom Suupohjan Lintutieteellinen Yhdisty's fågeldatabas, och i denna hittat mängden information som annars skulle förblivit oanvänd.

Litteratur

- Andersson, Å & Staav, R. 1980: Den häckande kustfågelfaunan i Stockholms län 1974-75. – *Natur i Stockholms län*. 4. Kustfågelfauna. – Nacka, 225 s.
- Byholm, P. 1992: Citronärta i Sydösterbotten, *OA-Natur* 5:51-52.
- Byholm, P. 1994: Gammelskogsinventering i Kristinestad 1994. Kristinestads stad. 47 s. + kartor.
- Byholm, P. 1996: Kristiinankaupungin saaristolinnusto 1995. – *Hippiäinen* 26: 4-22.
- Byholm, L & Byholm, P 1996: Skärgårdsinventering i Kristinestad. Suupohjan Kirjapaino, Kristinestad, 143 s. + bilagor.
- Durango, S. 1954: von Haartman, L., Hildén, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1963-72: Pohjolan linnut värikuvien. Helsinki. 1092 + 192 s.
- Haldin, R. J. M. 1988: Viggens (*Aythya fuligula*) och bergandens (*Aythya marila*) häckningstida habitat i södra Österbottens skärgård, *Pro Gradu*, Helsingfors Universitet, 90 s.
- Hario, M., Selin, K. & Soveri, T. 1992: Loisten osuudesta haahkan lisääntyvyyden heikkenemisessä. – *Suomen Riista* 38: 28-33.
- Hildén, O. & Hario, M. 1993: Muuttuva saaristolinnusto. – *Forssa*, 317 s.
- Hildén, O., Ulfvens, J., Pahtamaa, T. & Hästbacka, H. 1995: Changes in the archipelago bird populations of the Finnish Quark, Gulf of Bothnia, from 1957-60 to 1990-91. – *Ornis Fennica* 72: 115-126.
- Hyytiä, K., Koistinen, J. & Kellomäki, E. 1983: Suomen lintuatlas. – Helsinki, 520 s.
- Hästbacka, H 1985: Österbottniska labbar. – *OA-Natur* 2: 16-21.
- Kilpi, M. & Ost, M. 1995: Försvinner blåmusslan? – *Finlands Natur* 54: 12-13.
- Klockars, B. 1943: Till kännedom om Österbottens fåglar. – *Ornis Fennica* 20: 58-70.
- Koskimies, P. & Väisänen, R.A. 1991: Monitoring Bird Populations. – *Zoological Museum, Finnish Museum of Natural History*, 144 s.
- Laine, J. 1996: Suomen valkuposkikihantet. – *Linnut* 31: 24-27.
- Lillandt, B-G. 1988: Inventering av mossarna i Kristinestad.
- Lundberg, C-A. 1978: *Naturinventering i Kristinestad (2:a upplagan)*. Kristinestad, 135 s.
- Nordström, G. 1951: fågelfaunan i trakten av Kristinestad och södra Närpes samt förändringar i densamma under det senaste decenniet. – *Ornis Fennica* 28: 65-76.
- von Numers, M. 1995: Distribution, numbers and ecological gradients of birds breeding on small islands in the Archipelago Sea, SW Finland. – *Acta Zool. Fennica* 197: 1-127.

- Pahtamaa, T. 1991: Saaristolinnusto nopeasti muuttumassa. – Siipeili 11 (2): 20-23.
- Pahtamaa, T. 1995: Selkälökki menestyy Merenkurkussa. – Siipeili 15:28-31.
- Veijalainen, A. 1992: Etelänsuosirri Vaasan läänin eteläisellä rannikkoalueella. – yksi uhanalaisista. – Siipeili 12:25-59.
- Veijalainen, A. 1996: Lapasotkan (*Aythya marila*) kannankehitys ja suojele Vaasan läänin eteläisellä rannikkoalueella. – Siipeili 16:20-32.
- Wistbacka, R. 1994: Silltrutens beståndsutveckling och häckningsframgång i Jakobstads skärgård 1987-1994. Miljövårdsnämnden i Jakobstad. 12 s.
- Wistbacka, R. 1997: Projekt silltrut. Miljövårdsnämnden i Larsmo – Vasa Läns Vattenskyddsförening. 2 s.

Silvertärna och spegelbild. – Foto: Hans Hästbacka.

Bilaga 1.

Häckfågelarter i de undersökta områdena i Kristinestads skärgård åren 1994-1996 (för områdesavgränsningar se Byholm&Byholm 1996). De med fet stil märkta artera har inte med säkerhet kunnat konstateras häckande på området, men har varit revirhävande åtminstone en gång under 1990-talet. I fall ett artnamn är understreckat avses att arten inte påträffats häckande under perioden 1994-1996, men tidigare förekommit bland häckfågeln. Senaste år för konstaterad häckning med hänvisning till källa för respektive art är angivet i texten. Direkta bofynd har inte gjorts för arter märka med* (t.ex. nattsångare och sumphöns), men arterna förekommer regelbundet i undersökningsområdet, och häckning är högst sannolik.

<i>Storlom</i>	<i>Brun kärrhök</i>	<i>Labb</i>
<i>Skäggdopping</i>	<u><i>Blå kärrhök</i></u>	<i>Havstrut</i>
<i>Gråhakedopping</i>	<i>Lärkfalk</i>	<i>Silltrut</i>
<i>Svarthakedopping</i>	<i>Tornfalk</i>	<i>Gråtrut</i>
<i>Rördrom</i>	<i>Dalripa</i>	<i>Fiskmå</i>
<i>Knölsvan</i>	<i>Oorre</i>	<i>Skrattmå</i>
<i>Sångsvan</i>	<i>Järpe</i>	<i>Dvärgmå</i>
<i>Kanadagås</i>	<i>Trana</i>	<i>Skräntärna</i>
<i>Vitkindad gås</i>	<i>Vattenrall*</i>	<i>Fisktärna</i>
<i>Grågås</i>	<i>Småfläckig Sumphöna*</i>	<i>Silvertärna</i>
<i>Gräsand</i>	<i>Kornknarr</i>	<u><i>Tordmule</i></u>
<i>Snatterand</i>	<i>Sothöna</i>	<i>Tobisgrissla</i>
<i>Stjärtand</i>	<i>Strandskata</i>	<i>Ringduva</i>
<i>Bläsand</i>	<i>Tofsvipa</i>	<i>Gök</i>
<i>Kricka</i>	<i>Större strandpipare</i>	<i>Hornuggla</i>
<u><i>Årta</i></u>	<u><i>Mindre strandpipare</i></u>	<u><i>Jorduggla</i></u>
<i>Skedand</i>	<i>Roskarl</i>	<i>Kattuggla</i>
<i>Gravand</i>	<u><i>Sydlig kärrensäppa</i></u>	<i>Gråspett</i>
<i>Bergand</i>	<u><i>Mosnäppa</i></u>	<i>Större hackspett</i>
<i>Vigg</i>	<i>Morkulla</i>	<i>Mindre hackspett</i>
<u><i>Brunand</i></u>	<i>Enkelbeckasin</i>	<i>Spillkråka</i>
<i>Knipa</i>	<i>Storspov</i>	<i>Göktyta</i>
<i>Svärta</i>	<i>Drillsnäppa</i>	<i>Sånglärka</i>
<i>Ejder</i>	<i>Skogssnäppa</i>	<i>Backsvala</i>
<i>Småskrake</i>	<i>Grönbena</i>	<i>Hussvala</i>
<i>Storskrake</i>	<i>Rödbena</i>	<i>Ladusvala</i>
<i>Sparvhök</i>	<u><i>Brushane</i></u>	<i>Trädpilärka</i>

Ängsziplärka
Skärziplärka
Gulärla
Sädesärla
Törnskata
Varfågel
Sommargylling
Stare
Nötskrika
Kråka
Korp
Gärdsmyg
Järnsparv
Flodsångare*
Gräshoppssångare*
Sävsångare
Busksångare*
Kärssångare
Rörsångare
Härmsångare*

Höksångare
Trädgårdssångare
Svarthätta
Törnsångare
Ärtsångare
Lövsångare
Gransångare*
Grönsångare
Lundsångare
Kungsfågel
Svartvit flugsnappare
Mindre flugsnappare
Grå flugsnappare
Stenskvätta
Buskskvätta
Rödstjärt
Rödhake
Näktergal*
Koltrast
Rödvingetrast

Taltrast
Björktrast
Talltita
Blåmes
Svartmes
Talgoxe
Stjärtmes
Trädkrypare
Bofink
Bergfink
Domherre
Grönfink
Grönsiska
Hämpling
Rosenfink
Mindre korsnäbb*
Sävparv
Gulspurv
Gyllensparv